

ON THE SECOND HALF OF THE LUCHOT:
THE IMPORTANCE OF KAVOD HA-BERIYOT

Virtual Erev Shavuot Yarchei Kallah

Yeshiva University/RIETS

May 27, 2020

דברים א

(2)

1/2/20 ירושלים 27/5/20 (1)

א אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף
בין פארו ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב: א אחד
עשר יום מחלב הדרך הרשעיר עד קדש ברנע:
י יהי בארבעים שנה בעשתי עשר חדש באחד

כבוד הבריות חביב עד מאד אין לך מדה חביבה ממנה כלל גדול אמרו גדול כבוד הבריות שדוחה כל לא תעשה שהוא מדברי סופרים לעבור עליה בקום עשה מכבוד הבריות, לפיכך קברו את המת וחזרו והיה האבל כהן, והיו שם שני דרכים אחת ארוכה וטהורה ואחת קצרה וטמאה, אלא שאין בה טומאה מן התורה אלא מדברי סופרים, כגון בית הפרס הוא שדה שהיה שם קבר ונחרש ונתדקדקו העצמות עד שלא נשאר שם עצם המטמא באהל, וחכמים אסרו לעבור בו מחשש שמא נשאר שם עצם כשעורה

אונקלוס

א אליו פתקמא די מליל משה עם כל ישראל בעברא בירדנא אוכח ויהוון על דקבו במדברא ועל דארניווי במישרא לקבל וב סוף בשארן דאמסלו על מנא וכתצרות דארניווי על בשרא ועל דעברו עגל דדקב: ב מהלך חר עשר יומין מתרב ארץ טורא דשעיר עד דקם גיאח: ג ונתנה בארבעין שניו קחד עשר ירחא

רשי

א (א) אלה הדברים. לפי שכן דברי תוכחות וקנה כאן כל המקומות שהקעים לפני הקקום דהו, לפיכך קתם את הדברים והוקרים בקמו מסני כבודן של ישראל (עי ספרי): אל כל ישראל. אלו הוכים מקצתן, היו אלו שבשוק אוקרים אמת הייחם שומעים מקו עקרים ולא השיבותם דבר מדרך נקד? אלו הייט שם הייט משיבים אותו לקד בקום

סאמר די ר' חיים (אמון) ז"ל, ביתא נוסר א"ה
כבוד הבריות א' ואזנחזן תשל"ב

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגוי וחצירות ודי זהב (דברים א' א'), ופירש"י שמנה כאן כל המקומות שהקעים בהן לפני המקום, והזכיר ברמז מפני כבודן של ישראל.
משה רבינו ימים ספורים לפני מותו, בבואו להוכיח את עם ישראל על החטאים הידועים והמפורסמים לכל, וביניהם חטא המרגלים שעליו נגזרה מיתה על דור המדבר, ולא זכו להכנס לארץ, וחטא העגל אשר עדיין רבץ עליהם שלא נפרע כולו, אלא "וביום פקדי ופקדתי", שבכל פקידה ופקידה נפרע ממנו קצת, אעפ"כ נזהר שלא לפרט את החטאים בפירוש אלא ברמז, כדי שלא לביישן, אף שהיו בזה משום מצות תוכחה, הרי זה מלמדנו מה גדולה מעלת כבוד הבריות, וחיוב הזהירות בזה.

(3)

ינה אמר ר"ל הוא שמן הוא יצר הרע הוא מלאך המות הוא שמן דכתיב ויצא השמן מאת פני ה' הוא יצר הרע כתיב תתם ויקרע כל היום וכתיב הבא (רק את נפשו שמור) [רק אליו אל תשלח ידך] הוא מלאך המות דכתיב (רק) [אך] את נפשו שמור אלמא בירידה קיימא א"ר לוי שמן ופנינה לשם שמים נתבוננו שמן כיון דהוא להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתייה כתר אויב אמר חס ושלום מינש ליה לדהמנותיה דאביהם פנינה דכתיב וכעממה צרתה גם כעם בעבור תרעומה דרשה רב אחא בר יעקב בפפניא ארזא שמן נשקה לכרעיה בכל זאת לא תשא אויב בשפתיו אמר רבא כשפתיו לא תשא בלבו תשא מאי

וכבר ביארנו דבעבירות שבין אדם לחברו, לא מועלת כונה טובה ואפי' עשה ונתכוון לשם שמים, וכמו שמצינו בפנינה שאמרו חז"ל כי לשם שמים נתכונה, ואעפ"י כעבשה באופן חמור כל כך שמתו כל בניה, ככתוב "רבת בנים אומללה", ואעפ"י שפנינה צדקה גמורה היתה, ובדואי ה' קשה לה מאד לצער את חנה, וכל מה שעשתה לא עשתה אלא להביאה לידי תפילה, וה' בכך מסייב ממש מצד פנינה, ובכ"ז מה נורא עונשה. וכל כך למה, כי הפוגע בחבירו, יהיו מחשבותיו אשר יהיו, הריהו כמכניס ידו לתוך תנור אש, ואין הכונה הטובה יכולה לשנות בזה מאומה, הסכנה שבעבירה בין אדם לחבירו היא כמצאות טבעית, ממש כשם שהאש שורפת בדרך הטבע.

פ' חנוכה

דברות כ"ג

4

ע"כ. כל שאפשר לאדם להרחיק מן המחלוקת ראוי לו להרחיק, וכל שכן הגדולים ובני המעלה, וכל שכן הצבור. ואף כשהכרח מביאם לחלוק ולהעביר הנכבד משררתו אין ראוי להם ליתנה לאותו שבשבילו אירע לו דבר זה, אעפ"י שהוא ראוי לכך, מפני שבזו יש למועבר חלישות הדעת יתרה. והוא שאמרו כאן מאן גוקים נוקמיה לר' יהושע הוה ליה בעל דבר, וכן מצינו במחלוקת של קרח** אמור אל אלעזר בן אהרן וירם את המתות, ולא רצה הקב"ה לומר כן לאהרן עצמו, כדי ללמד דרך ארץ בכך, אלא בוררים להם אתה גדול והגון בכל דבר וממנין אותו, ומשמגוהו אין מורידים אותו בלא טענה אלא אם כן יסכימו להחזיר את הראשון, ואף בזה מניחים לו מקום להיותו חולק עמו בכבודו ולהיותו אצלו כעין שותף וחבר.

ועביר ארסון מן הסניא: בעל מעשה הא. וכו' ליה לרנן גמליאל לטריה קפי: ליה ליה זמית לטות. וזילמת טעם ליה רנן גמליאל: מעמידן לך. וזייתון מן הסניא: בעל חסר: ה"ג
ערבית רבן גמליאל אמר חובה ר' יהושע אמר *רשות אמר אבוי הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר *הלכה כדברי האומר רשות. ת"ד מעשה: בתלמיד אחד שבא לפני ר' יהושע א"ל תפלת ערבית רשות או חובה אמר * ליה רשות בא לפני רבן גמליאל א"ל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל חובה א"ל הלא ר' יהושע אמר ל' רשות א"ל *המתן עדי שוכנמו בעלי תריסין לבית המדרש כשנכנסו בעלי תריסין עמד השואל ושאל תפלת ערבית רשות או חובה א"ל רבן גמליאל חובה אמר רשות אמר ליה יהושע עמד על רגליך ויעירו בך עמר רבי יהושע על רגליו ואמר אלמלא אני חו והוא מת יכול החי להכחיש את המת ועכשיו שאני חי והוא חי הואך יכול החי להכחיש את החי היה רבן גמליאל יושב ודורש ור' יהושע עומד על רגליו עד שרננו כל העם ואמרו להוציאת התורגמן עמד ועמד אמר עד כמה נצערין וניזיל בריה אשהקד צעריה בבכורות במעשה דר' צדוק צעריה חכא נמי צעריה תא ונעבריה מאן נוקים ליה נוקמיה לרבי יהושע בעל מעשה הוא נוקמיה ל' עקיבא דילמא עניש ליה דלית ליה זכות אבות אלא נוקמיה לר' אלעזר בן עזריה דהוא חכם והוא עשיר והוא עשירי לעורא דוא חכם דאי מקשי ליה מפרק ליה והוא עשיר דאי את ליה לפלוהי לבי קיסר אף הוא אול ופלה והוא עשירי לעורא דאית ליה זכות אבות ולא מצי עניש ליה אתו ואמרו ליה נחא ליה למר דליתיה ריש מתיבחה אמר להו איזיל ואימליך באנישי ביתי אול ואמליך בדביתיה אמרה ליה

ל' חנוכה

ובברכות (כ"ז ב') איתא, שבשעה שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו, משום שפגע בכבודו של ר' יהושע, לא מינו את ר' יהושע במקומו, משום שעל ידיו הי' המעשה, וכי' שם המאירי, "ישאע"יפ שהי' ר"י ראוי להיות נשיא, לא מינוהו, מפני שיש לר"ג בזה חלישות הדעת יתירה, וכן מצינו במחלוקת של קורח "אמור אל אלעזר בן אהרן וירם את המתות וגו'" (במדבר י"ז ב'), לא רצה הקב"ה לומר כן לאהרן עצמו, כדי ללמד דרך-ארץ בכך".

הדברים מפליאים, בשלמא במעשה דר"ג נשיא ישראל קדוש ה', היה על חז"ל לשקול מעשיהם בפלס ולחשוש לכך, אבל אלו מאתים וחמישים איש מקריבי הקטורת החטאים בנפשותם שחלקו על כהונתו של אהרן, ועליהם אמר משה "לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה'", ואשר אש ה' אכלתם, מה מקום יש לחשוש לכבודם ולצרות שלא "בעל המחלוקת" שלתם ירם את המתות?
ונלמד מזה שלא רק שיש לחוש לכבודו של ר"ג נשיא ישראל, אלא אפי' אלו, שהיו בני מות ו"נועדים על ה'" אין כבודם הפקר, ועונשם נמדה ונשקל בדקדוק נפלא, ולא ניתן להם אלא לפי חשבון. מדוקדק זה, ואף שבמעשה זה נחרתו לדראון עולם על מדב ה', מ"מ שאהרן עצמו ירם המתות ה' יותר משהגיע להם, ומנע הקב"ה את אהרן מזה, שאף בזמן שעבר אדם אפי' בדבר חמור מאד, ונענש בעונש גדול ביותר, לא הופקר כבודו לגמרי, ואין לתת לו כמלא נימה יותר ממה שמגיע לו.

ל' חנוכה

5

חחרת דאמר מר *כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה וחרתת תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם עובדי ע"ז חניא אמר רבי אלעזר בא וראה כמה גדולה כחה של בישא שדרי סיעה הקב"ה את בר קמצא וחרתת את ביתו ושרף את היכלו: אחרתגולא ואתתגולחא חייב מר מלאך דהו נהיגי כי חו מפקי חרנא וכלחא מפקי קמיהו חרנגולא וחרנגולחא כלומר פרו ורבו חרנגולים יומא חד דזה קא חליף חרנגולא מינייהו נפלו עלייהו מיזגוהו ארוו אמרו ליה לקיסר מרדכי בן יהודאי אתא עלייהו וזה

ואין הדברים אמורים דוקא בכבודו של הכלל כולו, אלא אף בכבודו של הפחות שבבריות, שכן מצינו (גיטין נ"ז א') אמר ר' אלעזר בא וראה כמה גדולה כחה של בושא, שהרי סיעה הקב"ה את בר קמצא והחריב את ביתו ושרף את היכלו, יעו"ש, הנה בושא זו אינה בושא של כלל ישראל, אלא בושא של יחיד, של בר קמצא שמשום בושתו לא נמנע מלהיות רודף על כל ישראל, ולמסור אותם למלך רומי, ואף בושתו של אדם מושחת זה בוקעת רקיעים, והיא היא שהחריבה את בית המקדש ושרפה את ההיכל.

ל' חנוכה

שלא היה זקן שהאֵתוֹן גדולה הימנו (שם שם, שם) 'ההספן
 הספנתי לעשות לך כזה' פִּינן שדפּרָה מֵתָה שְׁלֵא יְהִי
 אוֹמְרִים זוֹ שְׁדַפְרָה וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ יִרְאֶה. דְּבַר אַחַר 'ההספן
 הספנתי לעשות לך כזה' חֵס הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כְּבוֹדוֹ
 שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע שְׁלֵא יֹאמְרוּ זוֹ הִיְתָה שְׁסֻלָּקָה אֵת בְּלַעַם
 וְאִם חֵס הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל כְּבוֹד הַרְשָׁע אִין צְרִיךְ
 לוֹמַר עַל כְּבוֹד הַצְדִּיק וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ויקרא כ. טז) 'וְאִשָּׁה
 אֲשֶׁר תִּקְרַב אֵל כָּל בְּהֵמָה לְרַבְעָה אֹתָהּ וְהִרְגַתָּ אֵת הָאִשָּׁה
 וְאֵת הַבְּהֵמָה' שְׁלֵא יֹאמְרוּ זוֹ הַבְּהֵמָה שְׁנִהְרָגָה אִשָּׁה
 פְּלוֹנִית עַל יְדִיהָ לְהוֹדִיעַךָ שְׁחָס הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
 כְּבוֹדוֹן שֶׁל בְּרִיּוֹת וְיוֹדַע צָרְכָן וְסַתֵּם פִּי הַבְּהֵמָה שְׁאֵלוֹ

(איוב ט"ו) — מפנים ומנחם אותי על ידי רשעים שאינן אלא מקנישים; (לנ) אולי נשתה.
 כמו לולי, פשמים שאולי משמש בלשון לולי: גם אתכה ררנתי. הרי זה מקרא מפרס והוא
 כמו גם הרנתי אותך, כלומר, לא העקבה בלבד קראתך על ידי, כי גם הרנתי: ואותה
 החייתי. ועתה מפני שדפּרָה והוכיחה, ולא יקלף לעמוד בתוכחה — כמו שקתוב ויאמר
 לא — הרנתיה, שלא יאמרו זו היא שסלקה בלעם בתוכחה ולא יכול להשיב שחם
 המקום על כבוד הבירות, וכן (ויק' כ'), והרנף את האשה ואת הבהמה, וכן את הבהמה
 שהרנף (תנח"י); (לר) כי לא ידעתי. גם זה נגזר, ועל קרחו הורה, שהיא היה משפכת שידוע
 דעת עליו, ופיו העיד לא ידעתי (שם); אם רע בעיניך אשובה לי. להתרים נגד המקום
 היא חשוקה זו, אָמַר לוֹ הוּא בַעֲמֹו צַוִּי לִלְכַת וְאִתָּה מִלְאָךְ מִכֶּסֶל אֵת דְּבָרָיו! לְמַד הוּא

AND IT WOULD I HAVE KEPT ALIVE — but now because it spake and rebuked thee and thou couldst not stand against its rebuke, — just as it is written, "and he said, Nay!" — I have killed it³ in order that people should not be able to say: This is the animal that silenced⁴ Balaam by its rebuke, so that he could not reply. For God has regard for human dignity. Similar is (Lev. XX. 16): "And thou shalt slay the woman and the animal (with which sin was committed)", and similarly (ib. 15): "And the animal shalt thou slay" (Tanch.). (84) FOR I KNEW NOT — This statement, too, (cf. v. 29),

You may thus infer that he was not an old man, since the ass was older than he.² WAS I EVER WONT TO DO SO UNTO THEE? (ib.). As soon as she finished speaking she died,³ so that people should not say: 'This is the animal that spoke, and so make her an object of reverence.' Another exposition of the expression, WAS I EVER WONT TO DO SO UNTO THEE.⁴ The Holy One, blessed be He, [killed her]⁵ out of consideration for the dignity of that villain; so that it might not be said that this was the animal that had degraded Balaam. Now, if the Holy One, blessed be He, has consideration for the dignity of the wicked, needless to say that He has consideration for the dignity of the righteous. In the same strain it says, *And if a woman approach unto any beast, and lie down thereto, thou shalt kill the woman, and the beast* (Lev. xx, 16). The object was that people might not say: 'This is the beast on whose account such-and-such a woman was killed.' This serves to inform you that the Holy One, blessed be He, has consideration for the dignity of mankind

חיים

וכן מצינו בבלעם, שמיד לאחר שאנו הוכיחה אותו, מתה, שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחה, ולא ה' יכול להשיבה, וחם המקום על כבוד הבירות (רש"י במדבר כ"ב ל"ג בשם מ"ר). בלעם היה אבי אבות כל הפחיתות שבעולם (עי' אבות פ"ה מ"ט, ובפ"י הרי"י שם), אעפ"כ מחשש לפגיעה בכבודו, המית הקב"ה את האתון. ואע"פ שאילו היתה האתון חיה, היה כאן 'קידוש השם', כל רואה אותה היה אומר, זו שפתח ה' את פיה, מ"מ כיון שיש בהישרותה בחיים פגיעה קלה בכחות שבחוחים זה, חם המקום על כבודו והמית את האתון.

7) זיקרא רצה כו י

9. R. Simeon b. Lakish said: Moses gave us in writing in the Torah two sections whose meaning we can infer from the section concerning the wicked Pharaoh. One verse says, *And thou shalt be above only* (Deut. xxviii, 13). This might be taken to imply that you will be like Me, and so Scripture purposely states 'only', a limiting term, signifying: My greatness is higher than yours. We can infer this from the wicked Pharaoh. It says, *Thou [Joseph] shalt be over my house* (Gen. xli, 40). This might be taken to imply: you shall be like me; and so Scripture plainly states, *Only in the throne will I be greater than thou* (ib.), as much as to say, My rank shall be greater than yours. The present passage too, *YE SHALL BE HOLY*, might be taken to imply that your holiness is to be equal to Mine; and so Scripture plainly states, *FOR I THE LORD YOUR GOD AM HOLY* (ib.); that is to say, My holiness is superior to yours. And this also we can learn from the wicked Pharaoh; for it says, *And Pharaoh said unto Joseph: I am Pharaoh* (Gen. xli, 44): Lest you should think that you will be like me, Scripture plainly states, 'I am Pharaoh,' as much as to say, My rank shall be higher than yours. R. Joshua observed in the name

ט. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת הַכְּתוּב
 לָנוּ מִשָּׁה בַתּוֹרָה וְאָנּוּ לְמַדִּין אוֹתָן מִפְרָשַׁת פְּרֻעָה הַרְשָׁע
 כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים כה. יג) 'וְהִיִּת רַק לְמַעְלָה' יְכוּל
 כְּמוֹנֵי תְלַמּוּד לוֹמֵר 'רַק' לְשׁוֹן מַעוֹט גְּדֻלְתִּי לְמַעְלָה
 מִגְּדֻלְתְּכֶם וְאָנּוּ לְמַדִּין אוֹתָהּ מִפְרָעָה הַרְשָׁע שְׁנֹאֲמַר
 (בראשית מא. מ) 'אֵתָה תְהִיָּה עַל בֵּיתִי' יְכוּל כְּמוֹנֵי תְלַמּוּד
 לוֹמֵר (שם שם, שם) 'רַק הַכֶּסֶף אֲגַדֵּל מִמֶּנִּי' גְּדֻלְתִּי לְמַעְלָה
 מִגְּדֻלְתְּךָ וְהָדִין 'קִדְשִׁים תְהִיּוּ' יְכוּל כְּמוֹנֵי תְלַמּוּד לוֹמֵר
 'כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי' קִדְשִׁי לְמַעְלָה מִקְדְּשִׁתְּכֶם וְעוֹד אָנּוּ לְמַדִּין
 מִפְרָעָה הַרְשָׁע שְׁנֹאֲמַר (שם שם, מד) 'וְיֹאמֵר פְּרֻעָה אֵל יוֹסֵף
 אֲנִי פְרֻעָה' יְכוּל כְּמוֹנֵי תְלַמּוּד לוֹמֵר 'אֲנִי פְרֻעָה' גְּדֻלְתִּי
 לְמַעְלָה מִגְּדֻלְתְּךָ אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֵׁם רַבִּי לִוִּי מֵאֲנִי

נמצינו למדים עד כמה גדול כבוד הבירות, מגדול שבגדולים עד תחות שבחוחים,
 וגופי תורה נדחים מפניו, וכל כך למח? ונראה שיסוד חומש כבוד הבירות וגדלותו הוא
 משום שהאדם עצמו גדול מאד ולכן כבודו חמור כל כך, אלא שאנו אין לנו השגה בגדלות
 האדם, ולכן אנו תפחים על כך. וכבר ביארנו במק"א במש"א חז"ל "קדושים תהיו" יכול
 כמוני, ת"ל "כי קדוש אני", קדושותי למעלה מקדושתכם, וכן במה שנאמר "והייתם רק
 למעלה" אפחז"ל, יכול כמוני ת"ל "רק", גדולתי למעלה מגדולתכם [ויקרא רבה ס"ו"פ
 ב"ד], והנה חז"א כזאת, של "יכול כמוני" מפליא אותנו, ואלמלא מרדש כתוב אי"א
 לאוטר, והיינו משום שאין אנו יודעים ומכירים בגדלות האדם, אבל חז"ל שידעו
 והכירו, ראו מקום לייכול כמוני" והוצרכו פסוק מיוחד למעט זאת, ואף מיעוט זה
 שקדושי למעלה מקדושתכם, וכן שבגדולי למעלה מגדולתכם, אינו בא למעט קדושת וגדלות
 האדם, אלא שקדושת הקב"ה וגדלותו היא עוד למעלה מזה.

חיים